

بسم الله الرحمن الرحيم

اثرات خودآرایی در روابط زوجین

نسرين فتاحی^۱

ذليخا رحمانی^۲

سميه احمدی ایوانی^۳

فروزان رحمانی^۴

چکیده

خودآرایی امری فطری است که در نهاد هر انسانی ریشه دارد. تمام افراد تمایل به زیبایی دارند ولی این گرایش در زنان بیشتر است. خودآرایی اگر در چارچوب موازن عقل و شرع باشد مذموم نیست اما چنانچه در برابر مردان بیگانه به کار گرفته شود اثرات و عوارض زیانباری را در روابط زوجین و خانواده ها به دنبال خواهد داشت. در مقاله حاضر سعی شده است اثرات زیانبار خودآرایی بر روابط زوجین بررسی و نشان داده شود که حفظ حجاب و عفاف بر تحکیم بنیان خانواده و سعادت زوجین مؤثر خواهد بود. مطالب این مقاله به روش کتابخانه‌ای و استفاده از کتب معتبر، مخصوصاً کتب تفسیری و روایی گردآوری شده است. با بررسی‌های انجام گرفته مشخص شد، بی توجهی به پوشش نامناسب علاوه بر آسیب رساندن به خود شخص، خانواده‌ها را با مشکلات رفتاری و نابهنجاری‌های اخلاقی مواجه ساخته و امنیت جامعه را مختل خواهد کرد.

کلید واژه‌ها: خودآرایی، بی حجابی، روابط زوجین، خانواده.

1. دکترای رشته مطالعات مذاهب فقهی، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه، الهیات، 09188556487، tahoor87@yahoo.com

2. نویسنده مسئول: طلبه سطح سه مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن حضرت ولی عصر(عج) کرمانشاه، 09187683021 rahmanizoleykha@gmail.com

3. طلبه سطح سه مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن حضرت ولی عصر(عج) کرمانشاه، 09185499185

4. طلبه سطح دو مدرسه علمیه الزهرا (س) گیلانغرب، 09182330298

مقدمه

خداوند که خالق و مالک حقیقی انسان است، برای زندگی سالم وی برنامه و به تعبیری دستورالعمل‌های خاصی را توسط پیامبران خود فرستاده است. یکی از این برنامه‌ها مسئله پوشش است. فلسفه وجودی حجاب، حفظ مقام، ساحت مادی و معنوی زن و مرد و زمینه‌ساز رشد و کمال آنها تا مراتب عالی انسانیت است. با آنکه خودآرایی به خودی خود مذموم نیست اما امروزه یکی از آسیب‌هایی است که جامعه ما با آن روبروست. چرا که بدحجابی و خودآرایی در برابر مردان بیگانه، روابط زوجین و خانواده را با مشکلات رفتاری و نابهنجاریهای اخلاقی مواجه ساخته است.

اگر چه در مورد علل بی‌حجابی و آثار مخرب آن بحث‌هایی صورت گرفته است اما تداوم زندگی مشترک منوط به حفظ حجاب و دوری از خودآرایی است.

عفاف و حجاب یکی از محورهای زندگی قرآنی است و توجیه عقلی و منطقی دارد. از این رو لازم است که آسیب‌های آن دقیق شناسایی و با آگاه ساختن زنان و مردان زمینه حفظ شخصیت، امنیت خانواده‌ها و در نتیجه رشد و تعالی جامعه فراهم سازد.

مقاله حاضر به منظور گسترش روز افزون حجاب، یکی از مهمترین مسائل امروزی یعنی جلوگیری از بدحجابی و خودآرایی و عوارضی که در زندگی زوجین دارد، مورد بحث قرار می‌دهد. بنابراین باید شرایط را به گونه‌ای زمینه‌سازی کرد که زوجین با شناختن ضعف‌های آن، با حفظ حجاب که همواره مورد هجوم دشمنان واقع شده، خانواده‌ها و در نتیجه جامعه را با ایجاد امنیت در پیشبرد اهداف عالی گسترش داد.

ماهیت خودآرایی و خودنمایی

خودآرایی امری فطری است و در نهاد هر انسانی ریشه دارد. تمام افراد تمایل به زیبایی دارند ولی این گرایش در زنان بیشتر است و دوست دارند که در معرض توجه دیگران باشند. این آراستگی وقتی به حالت افراط در آید، شکل خودنمایی به خود می‌گیرد. به این صورت که زن زیبایی‌های خود را برای مردان آشکار کند. قرآن

کریم می‌فرماید: «وَلَا تَبْرَجْنَ تَبْرُجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى» (احزاب\33)؛ «و همانند خودآرایی (دوران) جاهلیت نخستین، (با زیورها) خودنمایی نکنید».

«تبرج از ماده برج گرفته شده و به معنای ظاهر شدن در برابر مردم است؛ همان‌گونه که برج قلعه، برای همه هویداست» (طباطبایی، 1374، ج 16، ص 161). «از این رو کسی که خودنمایی می‌کند می‌بایست به گونه‌ای رفتار کند که به چشم آید و دیده شود. پس زنانی که به هر وسیله‌ای می‌کوشند تا خود را در جامعه نشان دهند تبرج نامیده می‌شوند» (کامیابی، بی‌تا، ص 3). جاهلیت اولی، ظاهراً همان جاهلیتی است که مقارن عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بوده است. در آن موقع زنان حجاب درستی نداشتند و دنباله روسری‌های خود را به پشت سر می‌انداختند به طوری که گلو و قسمتی از سینه و گردن‌بند و گوشواره‌های آنها نمایان بود (مکارم شیرازی، 1374، ج 17، ص 290-291). با ذکر این نکته که رفتار انسانها در طول تاریخ تکرار پذیر است، گویا قرآن از یک واقعیت تلخ خبر داده است. همچنین در ذیل این آیه شریفه امام صادق (علیه السلام) با اشاره به چنین پیش‌بینی فرموده‌اند: «سیکون جاهلیة اخرى»؛ در مقابل جاهلیت نخستین، جاهلیت دیگری نیز خواهد بود (قمی، 1404، ج 2، ص 193). بعید نیست مراد از خودنمایی جاهلیت جدید که قرآن و امام معصوم (علیه السلام) از آن خبر داده‌اند همین جنبش طرفداران لختی و برهنگی در جهان غرب باشد (مهدی زاده، 1387، ص 136).

البته خودنمایی فقط مخصوص زنان نیست، گاهی این انحراف در مردان در حالت پوشش‌های خلاف عرف بروز می‌کند که این نوع در جوامع نمود بیشتری دارد. مخصوصاً امروزه با رشد تکنولوژی این انحراف در غالب سایت‌های مستهجن و شبکه‌های مخرب در سطح وسیع و جهانی بروز یافته است (هاشمی علی آبادی، 1390، ص 198). خودنمایی فقط با آراستن به زیورآلات خلاصه نمی‌شود بلکه شامل هر چیزی است که توجه دیگران را برانگیزاند. بیرون گذاشتن قسمتی از مو، آرایش‌های تند، پوشیدن لباس‌های جذاب، تنگ و محرک، رفتارهای سبک، استفاده از عطرها، مهیج، نازک زبانی در برابر نامحرم و کنترل نکردن احساسات و... جلوه‌ها و مصداق‌هایی از خودنمایی است (اکبری، 1337، ص 18). قرآن زنانی را که با هر نوع رفتار و پوشش باعث جلب توجه مردان می‌شوند و زیبایی خود را در معرض نمایش می‌گذارند نهی کرده است: «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ...» (نور\31)؛ «و به زنان مؤمن بگو: چشمانشان را (از

نگاه حرام) فروکاهند؛ و دامان (عفت) شان را حفظ کنند؛ و زیورشان را آشکار نمایند، جز آنچه را که از آنها ظاهر است؛ و باید روسری هایشان را بر گریبان هایشان (فرو) اندازند، و زیورشان را آشکار نمایند جز برای شوهرانشان، یا پدرانشان، یا پدران شوهرانشان، یا پسرانشان،...». همچنین امام رضا (علیه السلام) شخصی که لباس بپوشد تا مباحات و جلوه‌گری کند مانع از رحمت خدا می‌داند (مجلسی، 1403، ج 103).

بنابراین حفظ حجاب و ترک جلوه‌گری سبب نجات یافتن از چشم‌ها و دل‌های هوسبازی است که امروز غرب و شرق را در خود فرو برده است (قرائتی، 1383، ج 6، ص 175)؛ چرا که خودآرایی در برابر مردان بیگانه نه تنها از آفات زندگی فردی و خانوادگی به شمار می‌آید، بلکه در ایجاد زمینه‌های ناهنجاری در جامعه تأثیر خواهد گذاشت (اکبری، 1337، ص 18؛ اخلاقی، 1393، ش 1، ص 136).

زن و میل به خود نمایی

زن موجودی است که به صورت طبیعی خواستار خودآرایی است و برای او به صورت غریزه درآمده است (آشتیانی، 1373، ص 15). زن با گرایش به آراستن و خودنمایی تلاش دارد تمام شخصیت خود را در زیبایی و تجمل پیدا کند (رسولی، 1390، ص 5). «علت این که در اسلام دستور پوشش اختصاص به زنان یافته است، این است که میل زن به خودآرایی از حس شکارچی‌گری او ناشی می‌شود. در هیچ جای دنیا سابقه ندارد که مردان لباس‌های بدن نما و آرایش‌های تند و تحریک کننده بکار برند. این زن است که به حکم طبیعت خاص خود می‌خواهد دلبری کند و مرد را دلباخته خویش کرده و در دام علاقه خود اسیر کند. انحراف تبرج و برهنگی از انحرافات مخصوص زنان است و دستور پوشش هم برای آنان مقرر گردیده است» (مطهری، 1385، ص 437).

برخی زیباتر شدن زنان را علاقه به زیبایی و قشنگی به خاطر لذت بردن از این عمل می‌دانند نه به خاطر جلب نظر دیگران. ولی توجه به این نکته مهم است که صرف غریزه خودآرایی تا وقتی منجر به افراط و شکسته شدن شخصیت زن نگردد، ایرادی ندارد. اینکه حضرت علی (علیه السلام) تلاش و همت زنان را در جهت و ارائه زندگانی دنیا و ایجاد فساد می‌داند، شامل آن دسته از زنان می‌گردد که راه زیاده روی و افراط را پیش گرفته‌اند (رسولی، 1390، ص 5).

پس این خصیصه در زنان به خودی خود و به عنوان یک میل طبیعی ناپسند نیست. بلکه اگر در طریق صحیح مورد استفاده قرار گیرد مفید نیز هست و امر لازمی در زندگی خانوادگی به شمار می‌آید. با این وجود میل به

خودآرایی نقش بسزایی در جذب و انجذاب زوجین و استحکام خانواده دارد. از این رو در دستورات اسلامی می‌بینیم که زن موظف است برای همسرش آرایش کرده، برای او تبرج و خودنمایی داشته باشد. ولی اگر زنی در مسیر باطل از این میل بهره گرفت و با اهداف غیر درست از آن استفاده کرد، آن گاه میل به خودآرایی خواسته‌ای ناپسند است و ارزش منفی دارد (فخرایی و اسلام پورکریمی، 1389، ش 23، ص 181).

اثرات خودنمایی و خودآرایی در روابط زوجین

1- مصرف‌گرایی

از اصول تأکید شده در آموزه‌های دینی، پرهیز از الگو قرار دادن بیگانگان و به ویژه دشمنان جامعه اسلامی در مصرف است. امام علی (علیه السلام) در این باره می‌فرماید: «لَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّةُ بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَلْبَسُوا لِبَاسَ الْعَجَمِ وَ يَطْعَمُوا أَطْعِمَةَ الْعَجَمِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَهُمُ اللَّهُ بِالذِّلِّ؛ این امت تا زمانی که لباس بیگانگان را نپوشد و غذای آنان را نخورد همیشه به خیر و نیکی خواهد بود و آن زمان که لباس و غذای بیگانگان را مصرف نماید خداوند آنان را خوار و ذلیل خواهد کرد» (حر عاملی، 1391، ج 3، ص 26).

همان‌طور که از این روایت بر می‌آید الگوپذیری از بیگانگان در نوع و مقدار کالاهای مصرفی، از جنبه‌های گوناگون به زوجین زیان می‌رساند. این الگوهای نامعقول به دلیل تأثیرپذیری انسان از محیط بیرونی و با بهره‌گیری از میل به تقلید است که شخص تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد (قائمی مقدم، 1389، ش 69، ص 11) امروزه هزینه‌های سنگین مواد آرایشی و لباس‌های گران قیمت، به خصوص با تغییرات مداوم مدها، در اثر این تقلیدهای کورکورانه است که خانواده را با مشکلات زیادی روبرو کرده است. تقلید و چشم و هم‌چشمی باعث می‌شود که فرد مقلد گرفتار وسوسه‌ها، دسیسه‌ها، سیاست بازی‌های شیاطین و ابزار دست دیگران شده در نتیجه بر اساس خودکامگی‌های خود و دیگران رفتار کند (مؤسسه اهل بیت (ع)، بی تا، ص 3؛ کوهی، 1385، ص 53). در واقع آنان که دوست دارند در پی راحتی و زیبایی باشند، «می‌کوشند تا از هم سطح‌های خویش کمتر نباشند. از این رو اقدام به رفتاری می‌کنند که در چشم دیگران مطرح شوند» (طالب پور، 1389، ص 2). بنابراین در نوع پوشش و لباس از غرب تقلید می‌کنند که چنین رفتاری باعث تسلط و حاکمیت بیگانگان بر افکار و فرهنگ جامعه اسلامی خواهد شد. چنانکه خدای متعال از این نوع تقلید نهی می‌کند: «وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا

حجاب و عفاف از ضروریات و دستورات دینی است و در آیات و روایات مطرح شده است؛ اسلام از بی‌حجابی و خودآرایی در برابر مردان بیگانه به طور صریح نهی کرده است؛ خودآرایی در معرض عموم اثرات زیانباری بر روابط زوجین بر جای می‌گذارد و زندگی خانوادگی را با مشکلات زیادی روبرو می‌کند. از جمله هزینه‌های طاقت‌فرسایی بر دوش خانواده تحمیل می‌شود؛ منشأ بسیاری از رذایل اخلاقی است؛ آرامش روح و روان از زوجین سلب و به سست و فلج شدن نیروی کار می‌انجامد؛ همچنین باعث می‌شود زوجین بر طبق تمایلات و هوس‌های خویش رفتار کنند و به ارزش‌های دینی اهمیت ندهند و به علاوه زمینه‌های بدبینی و بی‌اعتمادی زوجین نسبت به یکدیگر به وجود می‌آید و بنیان خانواده سست و متلاشی می‌شود.

فهرست منابع

- * قرآن کریم، مترجم: رضایی اصفهانی، محمد علی و همکاران.
- * نهج البلاغه.
- 1. --- (1386)، مجله پرسمان: سه دیدگاه نسبت به زن، شماره 57.
- 2. ابن بابویه، محمد بن علی (1376)، امالی صدوق، مترجم: محمد باقر کمره‌ای، تهران، کتابچی.
- 3. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (1404)، تحف العقول، محقق‌المصحح: غفاری، علی اکبر، قم، جامعه مدرسین، چاپ دوم.
- 4. احمدی، خدابخش (1386)، بد حجابی یک بیماری است، بیجا.
- 5. اخلاقی، کبری (1393)، فصلنامه علمی - تخصصی دانش انتظامی پلیس پایتخت: نقش پدیده بی‌حجابی در کاهش امنیت اجتماعی زنان، شماره 1.
- 6. اکبری، محمد رضا (1389)، حجاب در عصر ما، تهران، پیام آزادی، چاپ ششم.
- 7. اکبری، محمود (1337)، برای ریحانه (رهنمودهایی برای دختران جوان)، قم، انتشارات اعتصام، چاپ سی و پنجم.

8. -----(1392)، دختران و مزاحمت‌ها، قم، فتیان، چاپ پنجم.
9. ایزدپور، محمد رضا(1391)، آسیب شناسی روابط پیش از ازدواج، تهران، قدیانی، چاپ اول.
10. بهداروند، محمد مهدی (1388)، مجله پیام زن : مروری بر موضوع اختلاط زن و مرد در نگاه اسلام، شماره 206 .
11. بیانات مقام معظم رهبری، 1375.
12. تبارکی، مصطفی (1390)، فصلنامه سخن جامعه: نقش حجاب در سلامت روان، شماره 2.
13. حداد عادل، غلامعلی (1372)، فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، تهران، انتشارات سروش، چاپ اول.
14. حرعاملی، محمد بن حسن (1391)، وسایل الشیعه، ج 3 و 24، بیروت، داراحیاء التراث العربی.
15. حسین زاده، محمدرضا (1391)، ازدواج و خانواده، قم، جمال، چاپ سوم.
16. حسینی، داوود (1389)، روابط سالم در خانواده، قم، مؤسسه بوستان کتاب، چاپ هفدهم.
17. حسینی همدانی، محمد حسین (1404)، انوار درخشان، ج 8، تهران، کتابفروشی لطفی، چاپ اول.
18. حسینی شاه عبدالعظیمی حسین بن احمد (1363)، تفسیر اثنی عشری، ج 10، تهران، انتشارات میقات، چاپ اول.
19. خانی رضا، ریاضی حشمت الله (1372)، ترجمه بیان السعاده فی مقامات العبادۀ، ج 11، تهران، مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ اول.
20. خوانساری، جمال الدین (1373)، شرح غررالحکم، ج 5، چاپ پنجم.
21. رجبی، عباس (1383)، مجله معرفت (ویژه نامه روان شناسی): حیا و خودآرایی و نقش آنها در سلامت روانی زن، شماره 87.

22. ----- (1393)، طه‌ورا (فصلنامه‌ای در عرصه مطالعات زنان و خانواده): نقش حجاب و پوشش زن در سلامت روان، شماره 87
23. رسولی، هادی (1390)، علل بدحجابی و برخی آثار سوء آن با نگرش جانعه شناختی.
24. رفیعی محمدی، علی محمد (1393)، عوامل تحکیم و تزلزل خانواده، قم، رسول اعظم (صلی الله علیه و آله و سلم) چاپ هفتم.
25. رنانی سلطانی، مهدی (1383)، ماهنامه مکتب اسلام: آثار و فواید حجاب اسلامی بر تحقق امنیت اجتماعی، شماره 8.
26. شریفی، احمد حسین (1385)، آیین زندگی (اخلاق کاربردی)، قم، دفتر نشر معارف، چاپ سی و چهارم.
27. صبوری اردباری، احمد (1392)، آیین بهزیستی اسلام، نگاه پاک زن و نگاه‌های آلوده به او، ج 3، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
28. طالب پور، سعید (1378)، روزنامه کیهان: مقاله چشم و هم چشمی از نگاه قرآن.
29. طباطبایی، محمد حسین (1374)، تفسیر المیزان، ج 2، 14، 16 و 18، مترجم: محمد باقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ پنجم.
30. طیب، عبدالحسین (1378)، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، ج 9، تهران، انتشارات اسلام، چاپ دوم.
31. عبدالهی، میلاد، (1391)، اثرات مد گرایی در جامعه.
32. عظیمیان، مریم؛ بهشتی، سعید (1388)، دو فصلنامه علمی - پژوهشی تربیت اسلامی: بررسی فلسفه و قلمروی حجاب در اسلام، شماره 8.
33. غلامی، یوسف (1385)، جلوه نمایی زنان و نگاه مردان، قم، انتشارات لاهیجی، چاپ سوم.
34. ----- (1389)، اخلاق و رفتارهای جنسی، قم، دفتر نشر معارف، چاپ پنجم.

35. فخرایی، فرزانه؛ اسلام پور کریمی، حسن (1389)، فصلنامه بانوان شیعه: نگاهی کوتاه به زینت و خودآرایی از منظر آیات و روایات، شماره 23.
36. قائمی مقدم، محمد رضا (1389)، مجله معرفت: روش الگویی در تربیت اسلامی، شماره 69.
37. قرائتی محسن (1383)، تفسیر نور، ج 6 و 9، تهران، مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، چاپ یازدهم.
38. قرشی، علی اکبر (1377)، تفسیر أحسن الحديث، ج 6 و 11، تهران، انتشارات بنیاد بعثت، چ سوم.
39. قمی، علی بن ابراهیم (1404)، تفسیر القمی، ج 2، چاپ سوم، قم، دارالکتاب.
40. کامیابی، حمید (بی تا)، روزنامه کیهان: خودنمایی زنان و آثار آن.
41. کریمی، رضا (1389)، حکمت حجاب، قم، نسیم حیات، چاپ دوم.
42. کلینی، محمد بن یعقوب (1407ق)، اصول کافی، مصحح: علی اکبر غفاری و آخوندی، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ج 1 و 2، باب 12، حدیث 3.
43. کوهرنگ بهشتی، فریده (1393)، راسخون: تأثیر حجاب بر شخصیت و سلامت روحی زنان.
44. کوهی، محمد رضا (1385)، آسیب شناسی شخصیت و محبوبیت زن، قم، اتقان، چاپ چهارم.
45. گیلانی، عبدالرزاق (1377)، مصباح الشریعه، تهران، پیام حق، چاپ اول.
46. متقی هندی، علی بن حسام الدین (1409)، کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال، محقق: بکری حیانی، صفوة السقا، مؤسسه الرساله، ج 6.
47. مجلسی، محمد باقر (1403ق)، بحار الانوار، محقق / مصحح: جمعی از محققان، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ دوم، ج 78 و 103.
48. محمدی آشتیانی، علی (1373)، حجاب در ادیان الهی، قم، اشراق، چاپ اول.
49. محمدی نیا، اسدالله (1385)، برهنگی زنان، قم، سبط اکبر (ع)، چاپ دوم.

50. مطهری، مرتضی (1368)، مسئله حجاب، تهران، انتشارات صدرا.
51. ----- (1378)، نظام حقوقی زن در اسلام، تهران، صدرا، چاپ هشتم.
52. ----- (1385)، مجموعه آثار، ج 19، قم، انتشارات صدرا، چاپ ششم.
53. مغنیه، محمد جواد؛ موسی دانش (1378)، ترجمه تفسیر کاشف، ج 1، قم، چاپ اول.
54. مکارم شیرازی، ناصر (1374)، تفسیر نمونه، ج 9، 14، 17، 21 و 23، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول.
55. مهدی زاده، حسین (1387)، پرسمان حجاب (پژوهشی در باب پوشش از دیدگاه قرآن)، قم، انتشارات صهبای یقین، چاپ سوم.
56. مؤسسه اهل البیت (ع) (بی تا)، نقش لاقیدی و بی حجابی در تخریب حقیقت جویی.
57. میرخلف زاده، علی (1385)، داستانهای از پوشش و حجاب، قم، انتشارات محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله، چاپ دوم.
58. میرزا خسروانی، علی رضا (1390)، تفسیر خسروی، ج 1، تهران، انتشارات اسلامیه، چاپ اول.
59. نقیعی، ابوالقاسم، زمانی، زری (1390)، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان: نقش وفاداری در اعتماد آفرینی و راهبردهای توسعه آن در نهاد خانواده با رویکرد به آیات و روایات، شماره 52، سال سیزدهم.
60. نوری، میرزا حسین (1408)، مستدرک الوسائل، بیروت، مؤسسه آل بیت، ج 14.
61. هاشمی علی آبادی، احمد (1390)، غریزه جنسی از دیدگاه اسلام، تهران، کمال اندیشه، چاپ اول.